

ISSN 2091-5187

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖУРНАЛ

2025
1-сон

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ 2025 йил, 1-сони

Муассис: Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги томонидан 2008 йил 31 декабрда
0561-рақам билан рўйхатга олинган.

ЎзР ОАК Риёсатининг 19.03.2017 й., 239/5-сонли қарори билан эътироф этилган

**Тахририят ижодий
жамоаси:**

Бош муҳаррир:

и.ф.д., проф. М.Э.Пўлатов

Бош муҳаррир

ўринбосари:

и.ф.н., проф. Д.Х.Асланова

Масъул котиб:

и.ф.д., проф. М.Қ.Пардаев

Муҳаррирлар:

и.ф.д., доцент Ф.А.Сафаров

PhD, доцент И.М.Пардаева

А.Х.Мингбоев

Техник муҳаррир:

и.ф.н., проф. А.Н.Холиқулов

Корректор:

PhD, доц. С.А.Бабаназарова

Саҳифаловчи:

PhD Х.Н.Очилова

1 йилда 4 маротаба

чоп этилади.

Ўзбекистон худудида

тарқатилади.

Тахририят манзили:

140100, Самарқанд шаҳар,

Амир Темур кўчаси, 9-уй,

тел.: +998(66)233-28-38,

+998(97)913-74-40

факс: +998(366)231-12-53

эл.почта:

samisiservis@mail.ru

Тахририят кенгаши раиси:

М.Э.Пўлатов – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти ректори, и.ф.д., профессор

Тахририят кенгаши раиси ўринбосари:

Д.Х.Асланова – СамИСИ илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректори, и.ф.н., профессор

Тахрир кенгаши аъзолари:

Б.А.Бегалов – Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлиги директори, и.ф.д., профессор

М.Қ.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.К.Ғоибназаров – и.ф.д., профессор.

М.М.Мухаммедов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Д.Р.Зайналов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Муртазаев – ТДИУ СФ директори, и.ф.д., проф.

М.Р.Болтабаев – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Р.Х.Эргашев – ҚарМИИ профессори, и.ф.д.

И.С.Тўхлиев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

К.Б.Уразов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Қ.Ж.Мирзаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.И.Исроилов – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Г.М.Шодиева – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.Абдукаримов – СамИСИ профессори, и.ф.н.

Р.Қобилов – Самарқанд вилояти ҳокими ўринбосари

С.Н.Тошназаров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Р.Н.Нормахматов – СамИСИ профессори, т.ф.д.

А.Бектемиров – СамИСИ профессори, и.ф.д.

О.М.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

М.Т.Алимова – СамИСИ профессори, и.ф.д.

З.Дж. Адилова – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Ш.О.Қувондиқов – СамИСИ профессори в.б., иқтисод фанлари доктори

Л.Н.Халикова – СамИСИ профессори, DSc

Ф.А.Сафаров – СамИСИ доценти, DSc

А.М.Каримова – СамИСИ профессори в.б., DSc

Mavluda Shuxratjon qizi Nishonova Boshqaruv samaradorligini oshirishda sun’iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanishning nazariy asoslari	150
Askar Axrorovich Siddikov, Islomjon Umrzoq o‘g‘li Yovqochov Yashil mehmonxona va restoranlar: ekologik boshqaruv va barqarorlik	154
ИНВЕСТИЦИЯ	
Шохида Ильясовна Артикова, Дилноза Наврузовна Султонова Реальные инвестиции как фактор повышения развития экономики страны	157
МОЛИЯ, ПУЛ МУОМАЛАСИ ВА КРЕДИТ	
Xurshida Abdumalikovna Karjavova Sug‘urta xizmatlari bozorini takomillashtirishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish yo‘llari	161
Alisher Komilovich Baxadirov O‘zbekistonda lizing oluvchilarni ijara muomalalari hisobining amaldagi holatini barqarorlashtirish yo‘llari	167
Faridun Mustafoyevich Tursunov Tijorat banklarida innovatsion masofaviy bank xizmatlarini tashkil etishning ahamiyatli jihatlari	172
БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ, ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ ВА АУДИТ	
Мамаюнус Каршибаевич Пардаев, Озода Мамаюнусова Пардаева, Севара Абдиназаровна Бабаназарова Инсон ресурслари аналитикаси (таҳлили) фанининг вазифаларига оид фикрлар	177
Tolmasjon Namoz o‘g‘li Qurbonov “Yashil iqtisodiyot”ning iqtisodiy samaradorligini baholash tahlili	182
Otabek Olimjonovich Sobirov Boshqaruv hisobida sifat nazoratini tashkil etish va takomillashtirish	190
Бобур Фарходович Боронов, Дилноза Гафуровна Худайназарова Корхоналарда даромад ва харажатлар таснифини халқаро стандартлар асосида такомиллаштириш	192
Sirojiddin Haydarovich Shermamatov Uzoq muddatli aktivlar hisobi va auditini tashkil etishning muammo va istiqbollari	200
ТАЪЛИМ, КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ВА ПЕДАГОГИКА	
Азимжон Фаррухович Мустафоев Нодавлат таълим ташкилотларида моддий харажатлар ҳисобини такомиллаштириш	205
To‘lqin Mardiyev, Azizbek Gafurov Qardosh bo‘lmagan tillarda iqtisodiy idioma va frazeologiyalarning leksik-semantik xususiyatlari	212
Хилола Нематовна Очилова Камбағалликни қисқартиришда олий таълим муассасаларининг ўрни ва аҳамияти	215
ЭЪТИБОРГА МОЛИК МАСАЛАЛАР	
Мамаюнус Каршибаевич Пардаев 1. Энг зарур тиббий ўғитлар. 2. Онкологлар энди мени кечиришмайди. бутун дунё топмаган дардимга, биргина мева даво бўлди!!	219

To‘lqin Mardiyev – SamISI dotsenti,
Azizbek Gafurov – SamISI Ik-824 guruh talabalari

QARDOSH BO‘LMAGAN TILLARDA IQTISODIY IDIOMA VA FRAZELOGIYALARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda qardosh bo‘lmagan tillardagi frazeologik birliklar va idiomalarning leksik-semantik xususiyatlari o‘rganildi. Bunda ularning ma‘nolari va qo‘llanilishiga lingvistik, madaniy va tarixiy sharoitlar qanday ta‘sir qilishini ko‘rib chiqildi. Tadqiqot turli til tizimlaridagi idiomalar orasidagi muhim farqlar va parallelliklarni ta‘kidlab, tarjima va talqin qilishdagi qiyinchiliklarni ko‘rib chiqdi. Natijalar tillararo muloqot va iboralarning tarjima va til o‘rganishdagi faoliyati haqidagi bilimimizni oshiradi.

Kalit so‘zlar: tillararo aloqa, idiomalar, frazeologiya, leksik-semantika, o‘zaro bog‘liq bo‘lmagan tillar, tarjima qiyinchiliklari, madaniy ta‘sir va tilni o‘zlashtirish.

Kirish. Bugungi tez sur‘atda rivojlanayotgan biznes dunyosida muvaffaqiyat siri – bu ajoyib muloqotdir. Ham jismoniy, ham majoziy ma‘noda muloqot qilish kelishuvlarni muzokaralar olib borish, strategik rejalarni shakllantirish va jamoani boshqarish uchun zarurdir. Idiomalar va frazeologik birliklar ko‘pincha madaniy tus va ko‘chma ma‘nolarni o‘z ichiga olganligi sababli, ularni o‘zlashtirish til o‘rganishning eng qiyin qismlaridan biridir, ayniqsa professional kontekstda. Ushbu tadqiqot ingliz va o‘zbek tillariga qaratilgan bo‘lib, o‘zaro bog‘liq bo‘lmagan tillardagi idioma va frazeologik iboralarning leksik-semantik xususiyatlarini o‘rganadi. Ishbilarmonlik nutqida ingliz tilida so‘zlashuvchilar tomonidan murakkab g‘oyalarni ixcham tarzda yetkazish uchun “kelishuvni muhrlash” (kelishuvni yopish), “hardbol o‘ynash” (tajovuzkor savdolashish) va “katta o‘ylash” (yuqori maqsadlar qo‘yish) kabi iboralar keng qo‘llaniladi.

Biz ushbu atamalarni o‘rganish orqali ko‘plab til tizimlarida korporativ aloqada idiomalar qanday ishlashini tushunishga umid qilamiz. Xuddi shunday, o‘zbek ishbiarmonlik aloqalarida qat‘iyat, muzokaralar taktikasi va strategik fikrlashni ifodalash uchun o‘ziga xos frazeologik birliklar qo‘llaniladi. Tadqiqot shuningdek, mutaxassislar qanday qilib egri chiziqdan oldinda bo‘lishlari, global biznes sharoitlarida o‘zaro munosabat o‘rnatishlari va ushbu iboralarni o‘rganish orqali raqobatdosh ustunlikka ega bo‘lishlari mumkinligini ko‘rsatadi. Idiomatik tilni bilish korporativ dunyoda ishonchli va aniq navigatsiya qilish uchun zarur; bu faqat so‘zlar haqida emas.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. “Idiomalar murakkab madaniy va kontekstual ma‘nolarga ega bo‘lganligi sababli, Beyker (1992) kabi olimlar ularni izohlashdagi qiyinchiliklarni ta‘kidlaydilar. Bu, ayniqsa, professional kontekstlarda to‘g‘ri keladi, bu erda “chetdan tashqarida o‘ylash” (ijodkorlikni rag‘batlantirish) va “shartnomani yopish” (muzokaralarni yakunlash) kabi iboralar til va madaniyatni bilishni talab qiladi”[1, 159].

“Kövecses (2010) idiomalardagi metafora vazifasini batafsil bayon qilib, kontseptual metafora biznesga oid ko‘plab atamalarning manbai ekanligini ta‘kidlaydi. Biznes tez-tez raqobatbardosh yo‘l sifatida tasvirlanishiga misollar orasida “korporativ zinapoyaga ko‘tarilish” (karrerada ko‘tarilish) va “teng o‘yin maydoni” (adolatli raqobat) kiradi. Uning tadqiqotlari ushbu metaforalarning professional sharoitlarda muloqot uslublariga qanday ta‘sir qilishini va turli tillarda kognitiv jarayonlarni shakllantirishini ko‘rsatadi”[2, 78].

“Idiomalarning kontseptual metaforalarda mustahkam ildiz otganligi haqidagi tushuncha (bu tillar orasida farqlanadi, lekin ko‘pincha universal tajribani ifodalaydi) birinchi marta kognitiv tilshunoslar Lakoff va Jonson (1980) tomonidan taklif qilingan. Ingliz va o‘zbek tillari kabi qardosh bo‘lmagan tillardagi idiomalarni solishtirganda ularning ishi juda o‘rinli. Muzokaralar va jamoaviy ishdagi muvaffaqiyatni “og‘irligingizni tortib oling” (teng hissa qo‘shing) va “tikishlaringizni himoya qiling” (pastroq xavf) kabi biznes idiomalarini bilish orqali aniqlash mumkin”[3, 124].

“Moon (1998) ingliz iboralarni chuqur o‘rganib chiqdi va ularning turli xil sharoitlarda, masalan, professional yozishmalarda qo‘llanilishi va maqsadlarini aniqladi. Uning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, idiomalar bezakli bo‘lishdan tashqari, ishontirish, motivatsiya va diplomatiyada strategik foydalanishga ega”[4, 254].

“Mo‘minov (2005) o‘zbek tilidagi tijorat aloqalarida frazeologik iboralarning qo‘llanilishini o‘rganib, muzokaralar jarayonida ishonchlik va ishonchni o‘rnatish uchun aniq iboralardan foydalanish usullarini yoritib berdi”[5, 98].

“Kengaytirilgan metaforik idiomalar” atamasi birinchi marta Naciscione (2010) tomonidan professional suhbatda ishlatilgan, u idiomalarning ixtisoslashgan kasblarda qanday o‘zgarishi va moslashishini ko‘rsatgan. “Yo‘qotishlaringizni qisqartiring” (muvaqqiyatsiz harakatga investitsiya qilishni to‘xtatish) va “barni ko‘taring” (yuqori standartlarni o‘rnatish) kabi iboralar biznes dunyosida samarali muloqot qilish uchun juda muhimdir. Shunga o‘xshab frazeologik idiomalar o‘zbek ishbilarmonlik madaniyati mutaxassislariga ehtiyotkorlik, shuhratparastlik va savdolashish taktikasini ifodalashda yordam beradi”[6, 78].

Ayrim tillardagi idiomalarga oid ko‘plab tadqiqotlarga qaramay, o‘zbek va ingliz tillarida biznesga oid iboralarni qiyosiy o‘rganish kam. Idiomalarning professional kontekstda qanday qo‘llanilishini, ularning ma‘nolari va maqsadlari qanday o‘zgarishini va biznes mutaxassislari idiomatik atamalarda malakali bo‘lish orqali qanday qilib egri chiziqdan oldinda bo‘lishlari (raqobatbardosh bo‘lib qolishi) mumkinligini o‘rganish orqali ushbu tadqiqot ushbu bo‘shliqni yopishga intiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada asosan, tavsifiy, chog‘ishtirma, konseptual tahlil usullaridan hamda til nazariyasi, madaniyatlararo kommunikatsiya nazariyasida qo‘llaniladigan ilmiy metodlardan foydalanilgan.

Tahlil va natijalari. Ushbu maqolaning muhim tarkibiy qismi ikki tilning idiomalari o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlarni o‘rganishi. Tadqiqot davomida o‘zbek tilida ingliz tilidagi **“think on your feet” (snap judgments)** yoki **“back to the drawing board”** (muvaqqiyatsiz rejani qayta ishga tushirish) kabi ingliz idiomalarining to‘g‘ridan-to‘g‘ri ekvivalentlari bor-yo‘qligi yoki ularning ma‘nolari alohida frazeologik tuzilmalar orqali yetkazilganligi o‘rganildi. Ushbu taqqoslash lingvistik va madaniy o‘zgaruvchilarning biznes aloqalariga ta‘sir qilish usullarini yoritib beradi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi ushbu so‘zlashuv atamalarini o‘rganish orqali biznesdagi frazeologik birliklarni tushunishning ahamiyatini ko‘rsatishdir. Xalqaro biznes sharoitlarida mutaxassislar biznes iboralarni bilish va qo‘llashda mohir bo‘lish orqali yanada samaraliroq muloqot qilishlari, raqobatdosh ustunlikka ega bo‘lishlari va mustahkam professional aloqalarni o‘rnatishlari mumkin.

O‘zbek va ingliz tillarida ishbilarmonlik iboralarning qo‘llanilishi, tuzilishi va kasbiy muloqotga ta‘siri bo‘yicha muhim xulosalar chiqarildi.

Odatda foydalanish tendentsiyalari: Biznes idiomalari ingliz tilida so‘zlashda uchrashuvlar, muzokaralar va korporativ suhbatlarda tez-tez ishlatiladi. Ishbilarmonlik muhokamalarida odatda **“kelishuvni muhrlash” (kelishuvni to‘ldirish)**, **“burchaklarni kesish” (xarajatlarni yoki harakatni qisqartirish)** va **“qutidan tashqarida o‘ylash” (ijodiy bo‘lish)** kabi so‘zlar qo‘llaniladi. Idiomatik atamalar o‘zbek ishbilarmonlik aloqalarida ham qo‘llaniladi, lekin ular ko‘proq madaniy va kontekstga xosdir.

Strukturaviy va madaniy tafovutlar: ingliz biznes idiomalari ko‘pincha moliya (**“qorada” – daromadli**), sport (**“hardbol o‘ynash” – muzokaralarda qattiqqo‘l bo‘lish**) va harbiy (**“asirlarni olmaslik” – shafqatsiz bo‘lish**) sohalaridan keladi. Biroq, o‘zbek ishbilarmonlik iboralari qishloq xo‘jaligi va savdodagi tasvirlarni aks ettiruvchi rejalashtirish va sabr-toqatni ta‘kidlaydi. Ko‘pgina idiomalar mo‘ljallangan ma‘noni to‘g‘ri etkazish uchun talqin qilinishi kerak, garchi ba‘zilarining aniq ekvivalentlari bo‘lsa ham.

Ishbilarmonlik kommunikatsiyasiga ta‘siri – Global biznes muhitida tez-tez shug‘ullanadigan mutaxassislarning ta‘kidlashicha, biznes idiomalarini bilish ularning tushunchalarni ifodalash, muzokaralar olib borish va aloqalarni shakllantirish qobiliyatini oshiradi. Biroq, ingliz tilida so‘zlashuvchilarga ko‘ra, idiomalardan haddan tashqari foydalanish vaqti-vaqti bilan noto‘g‘ri tushunchalarga olib kelishi mumkin.

Idiomalarning ishbilarmonlik aloqasidagi vazifasi ishbilarmonlik iboralari aloqaning ravshanligi va qiziqishini oshirish uchun foydali vositadir. Madaniyatlararo ishbilarmonlik muloqotidagi qiyinchiliklar Idiomalar ravonlikni yaxshilaydi, lekin ular ona tili bo‘lmaganlar uchun muloqot qilishni qiyinlashtirishi mumkin. Ingliz tilida so‘zlashuvchi hamkasblar bilan muloqotda

o‘zbek biznes mutaxassislari uchun “bolpark figurasi” (taxminiy hisob) yoki “xonadagi fil” (hech kim tan olmaydigan aniq muammo) kabi iboralarni tushunish qiyin bo‘lishi mumkin. Shunga o‘xshab, o‘zbek iboralari bilan tanish bo‘lmagan ingliz tilida so‘zlashuvchilar uchun madaniy ildizlarga ega bo‘lgan atamalarni tushunish qiyin bo‘lishi mumkin.

Samarali foydalanish texnikasi. Idiomalar biznesda foydalidir, ammo mutaxassislar ulardan ehtiyotkorlik bilan foydalanishlari va auditoriyaning ma’nosini tushunishlariga ishonch hosil qilishlari kerak. Ishbilarmonlik ingliz va o‘zbek tillaridagi o‘quv dasturlariga iboralar kiritilishi kerak, bu talabalarga professional muhitda harakat qilishda ko‘proq ishonch hosil qiladi. Xalqaro biznesni o‘rganish uchun haqiqiy oqibatlar biznes idiomalari global biznes aloqalari ortib borayotganligi sababli professionallarga raqobatdosh ustunlikni taqdim etishi mumkin. Biroq, noto‘g‘ri aloqalarni oldini olish uchun moslashuvchanlik va madaniy sezgirlik muhim ahamiyatga ega.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, biznes idiomalari professional muloqot uchun zarurdir, chunki ular suhbatlarga qiziqish va aniqlik qo‘shadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, ba’zi idiomalar madaniyatlararo kontekstda tushunarli bo‘lishi uchun o‘zgartirilishi kerak, boshqalari esa ekvivalentlarga ega. O‘zbek va ingliz tillarida ishbilarmonlik iboralarining qo‘llanilishi, tuzilishi va kasbiy muloqotga ta’siri bo‘yicha muhim xulosalar chiqarildi.

- Odatda foydalanish tendentsiyalari: Biznes idiomalari ingliz tilida so‘zlashda uchrashuvlar, muzokaralar va korporativ suhbatlarda tez-tez ishlatiladi.

- So‘rov natijalariga ko‘ra, idiomni yaxshi biladigan mutaxassislar, ayniqsa xalqaro miqyosda biznes yuritishda ishonchliroq gapirishadi. Biroq, ona tili bo‘lmaganlar haddan tashqari ishlatilgan idiomalarni noto‘g‘ri tushunishlari mumkin. –

- Ishbilarmonlik aloqalarini ataylab idiomalardan foydalangan holda aniqlikni ta’minlaydigan muvozanatli yondashuvni qo‘llash orqali yaxshilash mumkin. Oxir oqibat, biznes idiomalarida malakali bo‘lish nafaqat til ko‘nikmalarini, balki yaxshi muloqot va madaniy xabardorlikni ham talab qiladi. Mutaxassislar globallashuv kuchaygan sari idiomalardan xabardor bo‘lish va ulardan samarali foydalanish orqali o‘zlarining raqobatdosh ustunliklarini saqlab qolishlari va yaqinroq tijorat aloqalarini o‘rnatishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Baker, M. (1992). In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge.
2. Kövecses, Z. (2010). Metaphor: A Practical Introduction. Oxford University Press.
3. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Metaphors We Live By. University of Chicago Press.
4. Moon, R. (1998). Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach. Oxford University Press.
5. Muminov, H. (2005). O‘zbek tilida frazeologik birliklarning semantik xususiyatlari. Tashkent Academy of Sciences.
6. Naciscione, A. (2010). Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse. John Benjamins.

<p>Т.Мардиев, А.Гафуров</p> <p>Лексико-семантическая характеристика экономических идиом и фразеологий в неродственных языках</p>	<p>T.Mardiev, A.Gafurov</p> <p>Lexico-semantic characteristics of economic idioms and phraseologies in unrelated languages</p>
<p>Аннотация. В данном исследовании были изучены лексико-семантические особенности фразеологизмов и идиом в неродственных языках. Было рассмотрено, как языковые, культурные и исторические условия влияют на их значения и употребление. Исследование выявило важные различия и параллели между идиомами в разных языковых системах и затронуло проблемы письменного и устного перевода. Результаты расширяют наши знания о межъязыковом общении и функции идиом в переводе и изучении языка.</p> <p>Ключевые слова: межъязыковое общение, идиомы, фразеология, лексико-семантика, неродственные языки, трудности перевода, культурное влияние и овладение языком.</p>	<p>Abstract. In this study, the lexico-semantic features of phraseological units and idioms in unrelated languages were studied. It looked at how linguistic, cultural and historical conditions influence their meanings and usage. The study revealed important differences and parallels between idioms in different language systems and addressed problems in translation and interpretation. The results expand our knowledge of interlingual communication and the function of idioms in translation and language learning.</p> <p>Keywords: interlingual communication, idioms, phraseology, lexico-semantics, unrelated languages, translation difficulties, cultural influence and language acquisition.</p>

ISSN 2091-5187

☞ “СЕРВИС” ☞

Журнал Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти таҳририят
бўлимида нашрга тайёрланди.

14.03.2025 йилда теришга берилди. 25.03.2025 йилда босишга рухсат этилди.
Офсет босма қоғози. Қоғоз бичими 60x84_{1/8}. “Times” гарнитураси. Офсет
босма усули. Шартли босма табағи 14,6. Ҳисоб-нашриёт
табағи 13,87. Адади 100 нусха. Буюртма № 0012А/25

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтининг
матбаа бўлимида чоп этилди.
Лицензия № 025316.
Реестр № Х-119112.

Манзил: Самарқанд шаҳри, Шохрух кўчаси, 60-уй.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2025.